



1001-8.TK.125.2022

SK 81/22

604

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

W związku ze skargą konstytucyjną E. S.A. z siedzibą w W. o stwierdzenie, że art. 394² § 1¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2021 r., poz. 1805 ze zm.) w zakresie, w jakim „nie przewiduje dla strony środka zaskarżenia na postanowienie o odmowie zwolnienia strony od kosztów sądowych w postępowaniu apelacyjnym wydane po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji”, jest niezgodny z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 77 ust. 2 oraz art. 45 ust. 1 oraz z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej

- na podstawie art. 42 pkt 7 i art. 63 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r., poz. 2393) –

przedstawiam następujące stanowisko:

postępowanie podlega umorzeniu na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r., poz. 2393) – wobec niedopuszczalności wydania wyroku.

UZASADNIENIE

Skargę konstytucyjną złożono w związku z następującym stanem faktycznym.

Wyrokiem z marca 2020 r., sygn. , Sąd Okręgowy w R oddalił powództwo złożone przez Skarżącą.

Skarżąca, reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika, wniosła apelację, w której zawarto wniosek o zwolnienie Skarżącej od kosztów sądowych (opłaty od apelacji).

Sąd Apelacyjny w R – postanowieniem z sierpnia 2020 r., sygn. – oddalił wniosek Skarżącej o zwolnienie od opłaty od apelacji. Postanowienie to doręczono pełnomocnikowi Skarżącej w dniu 27 sierpnia 2020 r. Skarżąca, przed upływem tygodnia od dnia doręczenia tegoż postanowienia, złożyła wniosek o sporządzenie pisemnego uzasadnienia postanowienia Sądu Apelacyjnego w R z sierpnia 2020 r., . Postanowieniem z września 2020 r., sygn. , Sąd Apelacyjny w R oddalił ten wniosek. Orzeczenie to w dniu 28 września 2020 r. doręczono Skarżącej, która – w dniu października 2020 r. – uiściła opłatę od apelacji. Skarżąca złożyła też wniosek o uzasadnienie postanowienia z września 2020 r.

Postanowieniem z października 2020 r., sygn. , Sąd Apelacyjny w R odrzucił apelację jako nieopłaconą. Złożone przez Skarżącą zażalenie oddalił postanowieniem z grudnia 2020 r., sygn. .

. To właśnie orzeczenie wskazane zostało przez Skarżącą jako ostateczne orzeczenie o Jej prawach i wolnościach konstytucyjnych.

Uzasadniając przedstawione art. 394² § 1¹ k.p.c. zarzuty, Skarżąca podkreśliła, że uniemożliwienie stronie weryfikacji postanowienia w przedmiocie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych, wydanego po raz pierwszy przez sąd

drugiej instancji, w jaskrawy sposób godzi w prawo każdego obywatela do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji oraz zasadę „wieloinstancyjności postępowania” (skarga konstytucyjna, s. 5), która nierozzerwalnie łączy się z prawem obywatela do sądu.

Dla obywatela lub osoby prawnej, która potrzebuje (i ma prawo) skorzystać z konstytucyjnego prawa do sądu, kwestia zwolnienia ma – jak twierdzi Skarżąca – fundamentalne znaczenie. Zwolnienie od kosztów sądowych umożliwia bowiem takiej osobie żądanie rozpatrzenia jej sprawy przez sąd, mimo że nie jest w stanie ponieść wymaganych opłat sądowych i innych kosztów. Nie można takiej osobie odmówić, aby – w ramach konstytucyjnego prawa do sądu oraz prawa do dwuinstancyjnego postępowania sądowego – orzeczenie w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, wydane przez sąd drugiej instancji, poddać „ponownej kontroli”.

Skarżąca wyraziła pogląd, że zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego nie dotyczy wyłącznie spraw z zakresu ściśle rozumianego wymiaru sprawiedliwości, lecz także „spraw wpadkowych”, istotnych dla postępowania choćby z tego względu, że w istocie uniemożliwiają stronie dochodzenie swoich praw przed sądem drugiej instancji. Jest to standard wywodzony z ogólnego wymogu ukształtowania procedury sądowej zgodnie z zasadami sprawiedliwości proceduralnej.

Skarżąca zauważyła, iż zażalenie na odmowę zwolnienia od kosztów sądowych przysługuje, jeśli w tym przedmiocie orzekł sąd pierwszej instancji. Co więcej, nawet w przypadku postanowień sądu drugiej instancji kwestionowany art. 394² § 1¹ k.p.c. przewiduje zaskarżalność postanowienia o odmowie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego lub ich odwołanie, mimo że materia ta – podobnie jak kwestia zwolnienia od kosztów sądowych – dotyczy tzw. „prawa ubogich”. Zakwestionowany w *petitum* skargi konstytucyjnej brak unormowania

przez art. 394² § 1¹ k.p.c. zaskarżalności postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych jest – zdaniem Skarżącej – nieracjonalny.

Udział w postępowaniu zgłosił Rzecznik Praw Obywatelskich (dalej: „Rzecznik” lub „RPO”), który przedstawił stanowisko, iż art. 394² § 1¹ k.p.c. w zakresie, w jakim uniemożliwia zaskarżenie postanowienia o odmowie zwolnienia od opłaty sądowej od apelacji wydanego przez sąd drugiej instancji, jest niezgodny z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 oraz w związku z art. 45 ust. 1 Konstytucji.

RPO wskazał, że w sprawie nie zachodzi przesłanka *ne bis in idem* uzasadniająca umorzenie postępowania, bowiem wcześniejsze wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 31 marca 2009 r., sygn. SK 19/08 oraz z dnia 27 marca 2007 r., sygn. SK 3/05, choć dotyczące regulacji limitującej możliwość zaskarżenia wydanych przez sąd drugiej instancji orzeczeń o charakterze incydentalnym, odnosiły się do innych przepisów. Nie stoi zaś na przeszkodzie kontroli konstytucyjności określonego przepisu fakt, iż inny przepis, o treści zbliżonej lub nawet tożsamej z badanym przepisem, był już przedmiotem kontroli konstytucyjności. Dodatkowo Rzecznik podkreślił, że, w porównaniu do przedmiotu kontroli w sprawie o sygn. SK 19/08 (brak zaskarżalności postanowienia sądu drugiej instancji w przedmiocie zwolnienia od kosztów nadzwyczajnego środka zaskarżenia – skargi o wznowienie postępowania), inaczej należy ocenić zwolnienie od kosztów apelacji, a nadto – inny jest obecnie kontekst normatywny zaskarżalności postanowień wydawanych przez sąd drugiej instancji. Aktualnie wyłącznie ten sąd orzeka o formalnej dopuszczalności apelacji i związanych z nią kwestiach incydentalnych.

Zaskarżony art. 394² § 1¹ dodano do k.p.c. nowelizacją z 2019 r., która zasadniczo zmieniła dotychczasowy model postępowania zażaleniowego w kwestiach incydentalnych, wprowadzając – jako zasadę – zażalenie „poziome” (tj. do

innego składu tego samego sądu). Ponadto, nowelizacja z 2019 r. istotnie zmodyfikowała model postępowania międzyinstancyjnego. Rola sądu pierwszej instancji została w tym postępowaniu ograniczona. Zmiana ta wpłynęła też na sposób procedowania w przedmiocie wniosku o zwolnienie od kosztów apelacji. Dotychczas wnioski takie – co do zasady – rozpoznawał sąd pierwszej instancji, a obecnie sąd ten obowiązany jest wniosek taki przekazać do sądu drugiej instancji, właściwego do rozpoznania apelacji. Oznacza to, że wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych związanych z apelacją rozpatrywany jest wyłącznie w jednej (drugiej co do istoty sprawy) instancji sądowej, a od postanowienia oddalającego wniosek nie przysługuje zażalenie.

Rzecznik podkreślił silny związek wskazanych przez niego (spośród przywołanych przez Skarżącą) wzorców kontroli, ujmując je w formule związkowej: art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 oraz w związku z art. 45 ust. 1 Konstytucji. Podkreślił, że art. 78 w związku z art. 176 Konstytucji ustanawia zasadę sprawiedliwości proceduralnej będącą odzwierciedleniem konstytucyjnie zagwarantowanego prawa do sądu. Za każdym razem – wskazuje Rzecznik – gdy sąd rozpoznaje sprawę w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji, dwuinstancyjność postępowania jest obligatoryjna i faktycznie wchodzi w zakres gwarancji proceduralnych zapewnianych stronom. Sprawą w rozumieniu art. 45 ust. 1 ustawy zasadniczej jest „spór o prawo”, nie jest nią natomiast sprawa z zakresu ochrony prawnej. Do decyzji zapadających w zakresie ochrony prawnej nie znajduje więc zastosowania art. 176 ust. 1 Konstytucji. Tym niemniej konieczność ustanowienia środków zażalenia w niektórych kwestiach wпадkowych, niemających charakteru odrębnej sprawy w rozumieniu Konstytucji, może wynikać z ogólnego wymogu ukształtowania procedury sądowej zgodnie z zasadami sprawiedliwości proceduralnej.

RPO zwrócił uwagę, że zagadnienie kosztów postępowania sądowego wielokrotnie było przedmiotem orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, w których akcentowano akcesoryjność orzekania o kosztach w stosunku do głównego nurtu procesu. Rzecznik zgodził się z przeważającym w orzecznictwie trybunalskim stanowiskiem, że rozstrzygnięcie o zwolnieniu od kosztów sądowych nie mieści się – jako samoistne rozstrzygnięcie – w pojęciu sprawy w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji. Jednak nie ulega wątpliwości, że sprawą w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji jest spór prawny, w ramach którego wniesiono apelację. Zarzucane art. 394² § 1¹ k.p.c. pominięcie ustawodawcze może stanowić barierę w dostępie strony do postępowania apelacyjnego. Pozbawienie strony zażalenia na rozstrzygnięcie incydentalne ogranicza bowiem w nieuprawniony sposób jej prawo do zaskarżenia orzeczenia co do istoty sprawy. Prawo dostępu do sądu drugiej instancji oznacza efektywne prawo do uruchomienia postępowania przed sądem drugiej instancji. Może być ono wyłączone nie tylko przez wyłączenie możliwości wniesienia apelacji, ale także – pośrednio – przez ustanowienie takich formalnych warunków wniesienia apelacji, które czynność tę czyniłyby nadmiernie utrudnioną. Prawo do uruchomienia postępowania przed sądem drugiej instancji „wyklucza także ustanawianie nadmiernych finansowych ograniczeń wnoszenia środków zaskarżenia i możliwość dyskrecjonalnego odrzucania tych środków przez sąd, który je rozpoznaje” (pismo Rzecznika, s. 12). Kwestia odpłatności postępowania jest często tym właśnie, co decyduje o możliwości dochodzenia swoich praw przed sądem. Dlatego niezbędne jest stworzenie odpowiednich gwarancji, aby kwestia zwalniania od kosztów sądowych była wszechstronnie rozpatrzona przy zachowaniu możliwie szerokich gwarancji proceduralnych. Brak zażalenia w tej incydentalnej kwestii stanowi ograniczenie prawa do apelacji.

Zdaniem Rzecznika, dla zapewnienia dwuinstancyjności postępowania w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych nie jest wystarczająca regulacja art. 380 k.p.c., zgodnie z którą sąd drugiej instancji, na wniosek strony, rozpoznaje

również (w ramach rozpoznania apelacji) te postanowienia sądu pierwszej instancji, które nie podlegały zaskarżeniu w drodze zażalenia, a miały wpływ na rozstrzygnięcie sprawy. Przepis ten, stosowany także w postępowaniu zażalenio- wym, umożliwia kwestionowanie postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów w ramach zażalenia na postanowienie o odrzuceniu nieopłaconej apelacji. Zażalenie na postanowienie o odrzuceniu apelacji samo jednak podlega opłacie (jedna piąta opłaty należnej od apelacji). Bez jej uiszczenia i to zażalenie nie będzie podlegać rozpoznaniu, szansa zaś, że strona uzyska od niej zwolnienie, jest niewielka, skoro nie uzyskała takiego zwolnienia od opłaty od apelacji. Konieczność odrębnego uzasadnienia wniosku, o którym mowa w art. 380 k.p.c., może być również – jak twierdzi RPO – barierą, zwłaszcza dla strony działającej bez profesjonalnego pełnomocnika. Dodatkowa trudność wynika z faktu, iż postanowienie o odmowie zwolnienia od opłaty od apelacji, jako niepodlegające zaskarżeniu, nie jest uzasadniane. Wniosek, o którym mowa w art. 380 k.p.c., byłby więc polemiką z rozstrzygnięciem, którego motywy nie są znane. Ponadto, w przypadku uznania – w trybie rozpoznania zażalenia na odrzucenie apelacji – odmowy zwolnienia od kosztów sądowych za uzasadnioną, strona nie ma możliwości uzupełnienia braków fiskalnych apelacji na podstawie art. 112 ust. 2 u.k.s.c.

Zdaniem Rzecznika, zbyt wąski zakres normowania art. 394² § 1¹ k.p.c. jest pominięciem ustawodawczym. O nieracjonalności pominięcia możliwości złożenia zażalenia „poziomego” na rozstrzygnięcie sądu drugiej instancji o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych świadczy fakt, iż *de lege lata* przepis ten przewiduje zażalenie na rozstrzygnięcie w kwestii prawa pomocy, których tłem jest również brak możliwości pokrycia wydatków związanych z procesem sądowym. Niekonsekwencja ta – jak zauważył RPO – została dostrzeżona w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Rzecznik wskazał również, że w pracach rządu znajduje się projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektó-

rych innych ustaw (nr w wykazie Rządowego Centrum Legislacji: UD156; obecnie jest to już rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2650/IX kadencji), przewidujący wprowadzenie w art. 394² § 1¹ k.p.c. zażalenia na odmowę zwolnienia od kosztów sądowych i wskazujący w uzasadnieniu, że obecny stan wydaje się być pominięciem ustawodawczym i nie znajduje racjonalnych podstaw.

Wskazany przez Skarżącą w *petitum* skargi konstytucyjnej przepis k.p.c. ma następującą treść:

„Art. 394². (...) § 1¹. Zażalenie do innego składu sądu drugiej instancji przysługuje także na postanowienia tego sądu, których przedmiotem jest:

- 1) odmowa ustanowienia adwokata lub radcy prawnego lub ich odwołanie,*
 - 2) oddalenie wniosku o wyłączenie sędziego,*
 - 3) zwrot kosztów procesu, o ile nie wniesiono skargi kasacyjnej,*
 - 4) zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu,*
 - 5) skazanie świadka, biegłego, strony, jej pełnomocnika oraz osoby trzeciej na grzywnę,*
 - 6) zarządzenie przymusowego sprowadzenia i aresztowania świadka,*
 - 7) odmowa zwolnienia świadka i biegłego od grzywny i świadka od przymusowego sprowadzenia*
- z wyjątkiem postanowień wydanych w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji.”.*

Wątpliwości Skarżącej co do zgodności zakwestionowanej regulacji z powołanymi wzorcami kontroli dotyczą pominięcia ustawodawczego, które – jako

przedmiot kontroli konstytucyjności – zostało wyrażone zakresową formułą zaskarżenia art. 394² § 1¹ k.p.c.: „w zakresie, w jakim nie przewiduje dla strony środka zaskarżenia na postanowienie o odmowie zwolnienia strony od kosztów sądowych w postępowaniu apelacyjnym wydane po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji”. Zbieżną z intencją Skarżącej jest formuła przyjęta w stanowisku Rzecznika, który zakwestionował art. 394² § 1¹ k.p.c. w zakresie, „w jakim unieemożliwia zaskarżenie postanowienia o odmowie zwolnienia od opłaty sądowej od apelacji wydanego przez sąd drugiej instancji”.

Skarżąca w *petitum* skargi konstytucyjnej nie posługuje się wprawdzie literalnie pojęciem „pominięcia” (nawiązuje do tego w uzasadnieniu skargi), lecz redakcja przepisu art. 394² § 1¹ k.p.c., skonstruowanego jako zamknięty katalog sytuacji (materii), w których dopuszczalne jest zażalenie na postanowienie sądu drugiej instancji, świadczy, iż zarzut niekonstytucyjności nie jest skierowany wobec pozytywnej treści zawartej we wskazanym przepisie, lecz dotyczy tego, co ustawodawca w nim pominął, choć, zdaniem Skarżącej – postępując zgodnie z Konstytucją – powinien był unormować (por. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 maja 2000 r., sygn. K. 37/98, OTK ZU nr 4/2000, poz. 112 i z dnia 24 października 2000 r., sygn. SK 7/00, OTK ZU nr 7/2000, poz. 256).

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego wielokrotnie wskazywano, że zarzut pominięcia prawodawczego wymaga wskazania przez skarżącego związku między treścią zarzutu a zakresem normowania przepisu, który jest przedmiotem skargi konstytucyjnej. Skarżący powinien wskazać, że przepis, którego zakres normowania wykazuje związek ze stawianym przez niego zarzutem, ma zbyt wąski zakres zastosowania. Innymi słowy, skarżący powinien określić normę prawną, która nie znajduje do niego zastosowania, wskazać jej usytuowanie w odpowiedniej jednostce redakcyjnej tekstu prawnego oraz wykazać, że niezastosowanie normy jest wynikiem zbyt wąskiego zakresu jej regulacji, a to z kolei jest źródłem naruszenia jego konstytucyjnych praw. Skarżący powinien

więc wskazać taki przepis, którego treść wykazuje „jakościową tożsamość” (albo przynajmniej daleko idące podobieństwo) do treści pominiętych (jego zdaniem) norm i może zapewnić odpowiedni „punkt oparcia” weryfikacji zarzutu pominięcia prawodawczego (*vide* – wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 8 listopada 2006 r., sygn. K 30/06, OTK ZU nr 10/A/2006, poz. 149; z dnia 15 kwietnia 2014 r., sygn. SK 48/13, OTK ZU nr 4/A/2014, poz. 40; z dnia 22 czerwca 2015 r., sygn. SK 29/13, OTK ZU nr 6/A/2015, poz. 83; z dnia 15 listopada 2016 r., sygn. SK 46/15, OTK ZU z 2016 r., seria A, poz. 87 i z dnia 7 czerwca 2022 r., sygn. SK 68/19, OTK ZU z 2022 r., seria A, poz. 34). Trybunał podkreślał jednak również, że spełnienie tego wymogu może niekiedy powodować trudności, gdyż wymaga ono od skarżącego wiedzy co do zasad tworzenia prawa i reguł ujmowania przedmiotu regulacji w akcie prawnym (*vide* – wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 października 2012 r., sygn. SK 20/11, OTK ZU nr 9/A/2012, poz. 110 i postanowienie z dnia 10 lutego 2014 r., sygn. P 25/11, OTK ZU nr 2/A/2014, poz. 23). Ponadto – jak zauważył Sąd Konstytucyjny – wskazanie przez skarżącego jako przedmiotu zaskarżenia konkretnej jednostki redakcyjnej o zbyt wąskim zakresie unormowania nie ma przesądzającego charakteru, gdyż – co do zasady – z punktu widzenia techniki prawodawczej pominięta materia nie musi zostać wpisana do konkretnej (zakwestionowanej przez skarżącego) jednostki redakcyjnej danego przepisu (*vide* – wyrok z dnia 22 czerwca 2015 r., sygn. SK 29/13, *op. cit.*). Przesłanka dokładnego określenia kwestionowanego przepisu [art. 53 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r., poz. 2393); dalej: „u.o.t.p.TK”] musi być więc rozumiana z uwzględnieniem ograniczonych możliwości skarżącego co do jednoznacznego wskazania przepisu o zbyt wąskim zakresie regulacji, w szczególności gdy materia objęta skargą konstytucyjną podlegała licznym nowelizacjom (a tak jest, gdy idzie o kodeksową regulację problematyki zaskarżalności postanowień

sądu drugiej instancji w procesie cywilnym) utrudniającym identyfikację przepisu dotkniętego pominięciem prawodawczym.

Skarżąca kwestionuje art. 394² § 1¹ k.p.c., który zawiera – wyróżniony przez wskazanie określonej materii (przedmiotu) rozstrzygnięcia – katalog postanowień sądu drugiej instancji, rozstrzygnięć o charakterze wypadkowym (incydentalnym), podlegających zaskarżeniu zażaleniem poziomym. Taki też charakter ma postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, zatem przedmiot owego rozstrzygnięcia wykazuje podobieństwo do materii objętych wyczerpującym katalogiem przepisu art. 394² § 1¹ k.p.c. Ocenę, czy brak normy, określonej w negatywnej formule *petitum* skargi konstytucyjnej, może być uznany za podlegające kognicji Trybunału Konstytucyjnego pominięcie ustawodawcze w art. 394² § 1¹ k.p.c., czy też stanowi zaniechanie ustawodawcze, należy poprzedzić analizą pozostałych przesłanek dopuszczalności merytorycznego rozpoznania skargi konstytucyjnej.

Zgodnie z art. 79 ust. 1 Konstytucji, każdy czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji. Zgodnie zaś z art. 53 ust. 1 u.o.t.p.TK, skarga konstytucyjna powinna zawierać m.in.: 1) określenie kwestionowanego przepisu ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o wolnościach lub prawach albo obowiązkach skarżącego określonych w Konstytucji i w stosunku do którego skarżący domaga się stwierdzenia niezgodności z Konstytucją, 2) wskazanie, która konstytucyjna wolność lub prawo skarżącego, i w jaki sposób – zdaniem skarżącego – zostały naruszone, 3) uzasadnienie zarzutu niezgodności kwe-

stionowanego przepisu ze wskazaną wolnością lub prawem skarżącego, z powołaniem argumentów lub dowodów na poparcie tego zarzutu, 4) przedstawienie stanu faktycznego. Dodatkowo wskazać w tym miejscu należy, iż przyjęty w Polsce model skargi konstytucyjnej został oparty na dwóch podstawowych założeniach. Pierwszym z nich jest zasada subsydiarności, zgodnie z którą uruchomienie tego środka jest dopuszczalne dopiero wówczas, kiedy skarżący nie dysponuje już żadnym proceduralnym środkiem prawnym, który umożliwiłby naprawę ostatecznego rozstrzygnięcia w danej sprawie. Wymóg ten obejmuje m.in. konieczność wyczerpania – o ile jest to możliwe – wszystkich przysługujących skarżącemu środków ochrony prawnej i wyczerpania normalnego toku instancyjnego. Skarżący powinien przedstawić ostateczne rozstrzygnięcie zapadłe wskutek wyczerpania drogi prawnej i wydane na podstawie zaskarżonego przepisu. Przedmiotowa skarga konstytucyjna budzi wątpliwości co do spełnienia tego warunku.

Drugim założeniem jest konieczność istnienia osobistego (subiektywnego) i aktualnego interesu prawnego skarżącego w merytorycznym rozstrzygnięciu skargi. Skarga konstytucyjna w polskim systemie prawnym nie stanowi bowiem swoistej *actio popularis*. Rozstrzygnięcie Trybunału, zainicjowane skargą konstytucyjną, choć wywiera skutki *erga omnes*, to w szczególności dotyczy podmiotu, który postępowanie zainicjował (*vide* – postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 lipca 2007 r., sygn. SK 4/07, OTK ZU nr 7/A/2007, poz. 83). Z tego względu pojęcie naruszenia konstytucyjnych praw lub wolności winno być rozumiane w sposób uwzględniający jego bezpośredni, aktualny i osobisty charakter. Z punktu widzenia zaś aktualności badania powinna podlegać kwestia, czy naruszenie konstytucyjnych praw lub wolności skarżącego może być tylko potencjalne, czy też jest realne, aktualne – trwa w chwili wnoszenia skargi (*vide* – postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 lipca 2014 r., sygn. SK 28/12, OTK ZU nr 7/A/2014, poz. 87 i z dnia 15 grudnia 2021 r., sygn. SK 9/19,

OTK ZU z 2022 r., seria A, poz. 19). Art. 79 Konstytucji stanowi wszak, iż prawo wniesienia skargi konstytucyjnej przyznano tylko temu, czyje prawa „zostały naruszone” – zdarzenie to (naruszenie) musi rzeczywiście nastąpić (*vide* – postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 lutego 2008 r., sygn. SK 44/07, OTK ZU nr 1/A/2008, poz. 23). Przedmiotowa skarga konstytucyjna budzi wątpliwości także w tym aspekcie.

Odnosnie do pierwszego ze wskazanych wyżej warunków należy przypomnieć, iż Skarżąca nie wywiodła zażalenia na postanowienie Sądu Apelacyjnego w R z sierpnia 2020 r., sygn. , o oddaleniu wniosku Skarżącej o zwolnienie od kosztów sądowych w zakresie opłaty od apelacji, po przestając na bezskutecznym – oddalonym postanowieniem tegoż Sądu z dnia września 2020 r. – wniosku o pisemne uzasadnienie tego orzeczenia. Skarżąca złożyła natomiast zażalenie na postanowienie Sądu Apelacyjnego w R z października 2020 r. o odrzuceniu apelacji, które zostało oddalone postanowieniem tegoż Sądu z grudnia 2020 r., sygn. , wskazanym przez Skarżącą jako ostateczne orzeczenie naruszające wskazane w skardze konstytucyjne prawa Skarżącej.

W świetle utrwalonego stanowiska Trybunału Konstytucyjnego, jednym z warunków dopuszczalności merytorycznego rozpoznania skargi konstytucyjnej jest konieczność wskazania przez skarżącego prawomocnego rozstrzygnięcia, które zostało wydane w oparciu o zaskarżony akt normatywny. Tylko regulacja prawna, która była podstawą ostatecznego orzeczenia odnoszącego się do praw lub wolności skarżącego, może być przedmiotem skargi, która – w przeciwnym wypadku – nabrałaby charakteru *actio popularis*. Owo wskazanie nie jest czysto techniczną czynnością. Nie chodzi tu o wskazanie jakiegokolwiek – podjętego w toku postępowania – orzeczenia sądu, ale takiego, które nadać mogło ostateczny charakter merytorycznemu rozstrzygnięciu o konstytucyjnych prawach lub wolnościach skarżącego, wydanemu na podstawie zakwestionowanych w skardze

przepisów. Z tych względów dla zbadania zgodności z Konstytucją przepisów zamykających drogę sądową bądź wykluczających dopuszczalność wniesienia do sądu określonego środka prawnego konieczne jest uprzednie uzyskanie orzeczenia w przedmiocie odrzucenia niedopuszczalnego z mocy prawa środka. Aby uznać skargę konstytucyjną za dopuszczalną, musi bowiem występować ścisła relacja (związek) pomiędzy treścią orzeczenia, zaskarżonym przepisem aktu normatywnego a postawionym zarzutem niezgodności tego przepisu z określoną normą konstytucyjną. Zatem dopiero dysponując takim orzeczeniem, skarżący może dochodzić stwierdzenia naruszenia prawa do sądu. I nawet jeśli nie budzi wątpliwości, że skarżącemu nie przysługuje określony środek zaskarżenia (jest niedopuszczalny), nie powinien on – mając w perspektywie postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym – rezygnować z jego wniesienia, bowiem tylko w ten sposób może doprowadzić do wydania, w oparciu o kwestionowaną regulację, postanowienia o odrzuceniu tego środka, a tym samym do „ujawnienia” przedmiotu skargi konstytucyjnej [*vide* – wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 października 2016 r., sygn. SK 28/15, OTK ZU z 2016 r., seria A, poz. 79 oraz postanowienia: z dnia 10 marca 2015 r., sygn. SK 65/13, OTK ZU nr 3/A/2015, poz. 35 (wydane w pełnym składzie); z dnia 29 stycznia 2013 r., sygn. SK 36/12, OTK ZU nr 1/A/2013, poz. 15; z dnia 23 lutego 2021 r., sygn. SK 33/20, OTK ZU z 2021 r., seria A, poz. 12; z dnia 12 maja 2021 r., sygn. SK 114/20, OTK ZU z 2021 r., seria A, poz. 26; z dnia 15 grudnia 2009 r., sygn. Ts 173/08, OTK ZU nr 1/B/2010, poz. 25; z dnia 19 marca 2010 r. sygn. Ts 157/09, OTK ZU nr 4/B/2010, poz. 290; z dnia 21 czerwca 2010 r., sygn. Ts 243/09, OTK ZU nr 6/B/2010, poz. 454; z dnia 6 lipca 2011 r., sygn. Ts 154/10, OTK ZU nr 4/B/2011, poz. 318; z dnia 10 lipca 2014 r., sygn. Ts 224/12, OTK ZU nr 5/B/2014, poz. 385; z dnia 16 marca 2016 r., sygn. Ts 377/15, OTK ZU z 2016 r., seria B, poz. 259; z dnia 29 marca 2016 r., sygn. Ts 323/15, OTK ZU z 2016 r., seria B, poz. 291 i z dnia 27 kwietnia 2016 r., sygn. Ts 19/16, OTK ZU z 2016 r., seria B, poz. 358].

Przedstawione stanowisko Trybunał Konstytucyjny podtrzymuje w najnowszych wypowiedziach, a szczególnym wyrazem tej utrwalonej linii orzeczniczej jest szereg rozstrzygnięć zapadłych w toku kontroli wstępnej skarg konstytucyjnych, w których przedmiotem zaskarżenia uczyniono art. 394² § 1¹ k.p.c. w zakresie, w jakim przepis ten nie przewiduje zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, i któremu zarzucono naruszenie prawa do sądu, prawa do dwuinstancyjnego postępowania sądowego oraz prawa do zaskarżenia orzeczenia wydanego w pierwszej instancji. W postanowieniach: z dnia 9 czerwca 2021 r., sygn. Ts 163/20 (OTK ZU z 2021 r., seria B, poz. 141), z dnia 17 listopada 2021 r., sygn. Ts 121/21 (OTK ZU z 2022 r., seria B, poz. 40), z dnia 23 lutego 2022 r., sygn. Ts 134/20 (OTK ZU z 2022 r., seria B, poz. 110), z dnia 16 marca 2022 r., sygn. Ts 217/21 (OTK ZU z 2022 r., seria B, poz. 123) i z dnia 28 czerwca 2022 r., sygn. Ts 160/20 (OTK ZU z 2022 r., seria B, poz. 186) Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że skarżący, którzy nie wnieśli zażalenia na postanowienie o oddaleniu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych, nie dopełnili wymogu wyczerpania drogi prawnej i nie dysponowali ostatecznym rozstrzygnięciem o prawach i wolnościach konstytucyjnych skarżących, wydanym na podstawie kwestionowanej regulacji (tj. art. 394² § 1¹ k.p.c.). W sprawach o sygn. Ts 121/21, Ts 217/21 i Ts 160/20 uznano, że przepis art. 394² § 1¹ k.p.c. *nie był normatywną podstawą* prawomocnego, wydanego w następstwie rozpoznania zażalenia, postanowienia o odrzuceniu apelacji (wskazanego przez skarżących w tych sprawach jako naruszające konstytucyjne prawa i wolności skarżących), gdyż nie determinował on treści tego rozstrzygnięcia. Nieco odmiennie ukształtowała się natomiast sytuacja procesowa w sprawach Ts 134/20 i Ts 163/20. W nich także Trybunał Konstytucyjny stwierdził zaniechanie skarżącego polegające na niezaskarżeniu postanowienia o odmowie zwolnienia od opłaty sądowej, zaznaczając jednocześnie, iż zachowanie skarżącego polegało na „wymuszeniu” bezcelowym – z punktu widzenia toczącego się postępowania – wnioskiem o sporządzenie pisemnego

uzasadnienia postanowienia o oddaleniu wniosku o zwolnienie od kosztów postępowania apelacyjnego. Wniosek ów został odrzucony, jednak postanowienie w tym przedmiocie, wskazane jako naruszające konstytucyjne prawa skarżącego, nie było – zdaniem Trybunału – zdeterminowane zakwestionowanym w skardze konstytucyjnej przepisem art. 394² k.p.c. Niewskazanie zaś przez skarżącego ostatecznego orzeczenia opartego na normie nieprzewidującej „procedury odwoławczej” odnośnie do postanowienia sądu drugiej instancji oddalającego wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych sprawia, że skarga nie odpowiadała wymaganiom określonym w art. 79 ust. 1 Konstytucji oraz w art. 77 ust. 1 u.o.t.p.TK, co uniemożliwiło merytoryczne rozpoznanie owej skargi i przełożyło się na odmowę nadania jej dalszego biegu.

Szczególna sytuacja procesowa zaistniała w sprawie Ts 155/20, w której – postanowieniem z dnia 19 lipca 2022 r. – Trybunał odmówił nadania biegu skardze konstytucyjnej w zakresie zaskarżenia art. 394² § 1¹ k.p.c. (postanowienie dotychczas nieopublikowane). Skarżący w tej sprawie dysponował bowiem zarówno postanowieniem o oddaleniu zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji, jak i – wydanym wcześniej – postanowieniem o odrzuceniu zażalenia na postanowienie o oddaleniu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych, jednak naruszenie – przez art. 394² § 1¹ k.p.c. – swych, określonych w art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 oraz art. 45 ust. 1 Konstytucji, praw wiązało początkowo z postanowieniem o oddaleniu zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji. Dopiero po wezwaniu do uzupełnienia braków formalnych skarżący sprecyzował, iż w części skargi odnoszącej się do art. 394² § 1¹ k.p.c. ostatecznym orzeczeniem w rozumieniu art. 79 ust. 1 ustawy zasadniczej jest postanowienie o odrzuceniu zażalenia na postanowienie o oddaleniu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych. Jakkolwiek wskazanie to skutkowało stwierdzeniem przez Trybunał, że skarga – w tym zakresie – została wniesiona z przekroczeniem terminu określonego w art. 77 ust. 1 u.o.t.p.TK, to w postanowieniu z dnia 19

lipca 2022 r. Trybunał zaznaczył, że postanowienie o oddaleniu zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji z powodu jej nieopłacenia nie zostało podjęte na podstawie art. 394² § 1¹ k.p.c., a w konsekwencji „brak jest związku między tym zaskarżonym przepisem a powyższym rozstrzygnięciem sądowym” i „[n]ie można (...) uznać, by w zakresie, w jakim skarga dotyczy art. 394² § 1¹ k.p.c. postanowienie [to] (...) było rozstrzygnięciem w rozumieniu art. 79 Konstytucji” (*op. cit.*).

W świetle przedstawionych poglądów Trybunału Konstytucyjnego, sformułowanych w toku kontroli wstępnej skarg konstytucyjnych kwestionujących art. 394² § 1¹ k.p.c. na podstawie tych samych, co w przedmiotowej sprawie, zarzutów oraz wywiedzionych na gruncie zbliżonych stanów faktycznych, w szczególności zaś w największym stopniu adekwatnej dla oceny formalnej dopuszczalności skargi konstytucyjnej w przedmiotowej sprawie argumentacji, zawartej w postanowieniu z dnia 19 lipca 2022 r., sygn. Ts 155/20, postanowienie Sądu Apelacyjnego w R z grudnia 2020 r., zapadłe w sprawie Skarżącej, nie może być uznane za ostateczne orzeczenie w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji. I nawet jeśli Trybunał odstąpiłby od stanowiska, zgodnie z którym formalną podstawą wniesienia skargi konstytucyjnej jest skorzystanie z niedopuszczalnego środka zaskarżenia i uzyskanie postanowienia o jego odrzuceniu, ocena zasadności zarzutów Skarżącej byłaby wyłączona ze względu na przekroczenie terminu, o którym mowa w art. 77 ust. 1 u.o.t.p.TK. Uznając bowiem, że oczekiwanie od Skarżącej, by wniosła niedopuszczalny (z góry bezskuteczny na gruncie k.p.c.) środek odwoławczy, byłoby przejawem nadmiernego formalizmu, należałoby konsekwentnie przyjąć, iż termin do wniesienia skargi konstytucyjnej otwierałby się nazajutrz po dniu doręczenia orzeczenia niepodlegającego zaskarżeniu. Z tego punktu widzenia np. wnioski o sporządzenie uzasadnienia takiego postanowienia, zaskarżanie orzeczeń o odmowie sporządzenia uzasadnienia oraz po-

stanowienia „prowokowane” wnioskami skarżącego musiałyby być uznane za irrelewantne dla ustalenia początku biegu terminu do złożenia skargi konstytucyjnej (*vide* – postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 29 stycznia 2013 r., sygn. SK 36/12, *op. cit.*). W przedmiotowej sprawie postanowienie (niezaskarżalne) Sądu Apelacyjnego w R z sierpnia 2020 r. o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych zostało doręczone Skarżącej w dniu 27 sierpnia 2020 r., zaś postanowienie z września 2020 r., oddalające wniosek o uzasadnienie postanowienia z sierpnia 2020 r. – w dniu 28 września 2020 r. Termin do wniesienia skargi konstytucyjnej upływałby zatem w dniu 25 listopada 2020 r. (względnie – jeśli przyjąć, że w sprawie Skarżącej ostatecznym orzeczeniem, wydanym na podstawie art. 394² § 1¹ k.p.c., było postanowienie z września 2020 r. oddalające wniosek o sporządzenie uzasadnienia postanowienia z sierpnia 2020 r. – w dniu grudnia 2020 r.). W konsekwencji skargę konstytucyjną, wniesioną przez Skarżącą w dniu 21 kwietnia 2021 r., należałoby uznać za złożoną z przekroczeniem trzymiesięcznego terminu i jako taką – za niedopuszczalną, co prowadzi do wniosku o konieczności umorzenia postępowania na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK.

Skarżąca twierdzi, iż ostatecznym rozstrzygnięciem, zapadłym na podstawie zaskarżonego przepisu art. 394² § 1¹ k.p.c. i z wydaniem którego wiąże Ona naruszenie swych konstytucyjnych praw, jest postanowienie Sądu Apelacyjnego w R z grudnia 2020 r. o oddaleniu zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji. W uzyskaniu tego właśnie orzeczenia Skarżąca widzi wyczerpanie drogi prawnej w rozumieniu art. 77 ust. 1 u.o.t.p.TK. Przedmiotowa skarga konstytucyjna budzi jednak wątpliwości co do dopuszczalności jej merytorycznego rozpoznania także w przypadku przyjęcia założenia Skarżącej, iż postanowienie z dnia 29 grudnia 2020 r. wydano na podstawie zaskarżonego art. 394² § 1¹ k.p.c. i doprowadziło ono do naruszenia konstytucyjnych praw Skarżącej wskazanych w *petitum* skargi konstytucyjnej.

W pierwszej kolejności należy przypomnieć, że Skarżąca naruszenie przez art. 394² § 1¹ k.p.c. powołanych wzorców kontroli widzi przede wszystkim w pozbawieniu prawa do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych jako takiego. Tym niemniej w uzasadnieniu skargi zwrócono też uwagę na to, jak brak zaskarżalności wydanego przez sąd drugiej instancji postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych rzutuje na możliwość urzeczywistnienia prawa do sądu, prawa do zaskarżenia orzeczeń wydanych w pierwszej instancji i prawa do dwuinstancyjnego postępowania sądowego w odniesieniu do głównego nurtu postępowania. Odmowa zwolnienia z kosztów sądowych może bowiem – twierdzi Skarżąca – „utrudnić skorzystanie z prawa do zaskarżenia orzeczenia wydanego w pierwszej instancji. W niektórych sytuacjach, wobec niemożności pokonania barier finansowych, postanowienie o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych może być *de facto* równoznaczne z zamknięciem drogi sądowej i definitywnym zakończeniem postępowania w sprawie” (skarga konstytucyjna, s. 12). W ten właśnie sposób istotę zarzutów Skarżącej i własnej argumentacji dotyczącej skargi konstytucyjnej widzi RPO, twierdząc, że naruszenie zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego, prawa do zaskarżania orzeczeń i sprawiedliwości proceduralnej ma miejsce „w tym aspekcie, w jakim pozbawienie strony zażalenia na rozstrzygnięcie incydentalne ogranicza w nieuprawniony sposób jej (tj. strony postępowania apelacyjnego – przyp. wł.) prawo do zaskarżenia orzeczenia co do istoty sprawy” (pismo Rzecznika, s. 10-11). Z tego też względu – zdaniem Rzecznika – chodzi tu w rzeczywistości o stworzenie odpowiednich gwarancji, aby kwestia zwolnienia od kosztów sądowych była wszechstronnie rozpoznana przy zachowaniu możliwie szerokich gwarancji procesowych. Konsekwencją twierdzeń Rzecznika jest też konieczna – w kontekście sposobu ujęcia zarzutu niekonstytucyjności art. 394² § 1¹ k.p.c. – analiza możliwych na gruncie obowiązującego prawa, alternatywnych sposobów rozpatrzenia kwestii zwolnienia od kosztów sądowych i ich ocena pod kątem za-

chowania wskazanych gwarancji. Analiza art. 380 k.p.c. doprowadziła zaś Rzecznika do wniosku, iż ten instrument prawny nie spełnia takich warunków. Również Skarżąca twierdzi, że możliwość poddania kontroli postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych przy okazji rozpatrywania zażalenia na postanowienie odrzucające apelację jest iluzoryczna. Twierdzenie to należy jednak skonfrontować z wypowiedziami orzeczniczymi Sądu Najwyższego co do omawianego zagadnienia.

W uchwale z dnia 18 lutego 2021 r., sygn. III CZP 14/20 (LEX nr 3126223), Sąd Najwyższy wskazał, że „[a]pelant może kwestionować odmowę zwolnienia od kosztów sądowych uniemożliwiającą skuteczne złożenie apelacji wnosząc zażalenie na postanowienie o odrzuceniu apelacji (art. 394² § 1 k.p.c.)”, jak również, że „sądową kontrolę zasadności odmowy zwolnienia od kosztów sądowych na etapie wniesienia apelacji umożliwia art. 380 w związku z art. 394² § 1, art. 394² § 2 i art. 397 § 3 k.p.c.”. Sąd Najwyższy podkreślił, iż jeszcze „w stanie prawnym poprzedzającym wejście w życie ustawy nowelizującej (nowelizacji z 2019 r. – przyp. wł.) postanowienie sądu drugiej instancji o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych było niezaskarżalne (...), nie wykluczało to jednak poddania go kontroli na podstawie art. 380 k.p.c., jeżeli odmowa zwolnienia od kosztów sądowych zamykała drogę do wniesienia środka zaskarżenia”. Stan ten – zdaniem Sądu Najwyższego – nie uległ zmianie, bowiem ustawodawca w dalszym ciągu nie przewidział możliwości odrębnego zaskarżenia postanowienia sądu drugiej instancji o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, nadal więc może być ono poddane kontroli na podstawie art. 380 k.p.c., przy czym w obecnym stanie prawnym weryfikacja ta jest możliwa także na etapie składania apelacji, jeżeli odmowa zwolnienia od kosztów sądowych zamyka drogę do jej skutecznego wniesienia. Ponadto, odmiennie niż w stanie prawnym obowiązującym poprzednio, zażalenie na postanowienie o odrzuceniu apelacji nie jest ograniczone do spraw kasacyjnych. Rozpoznając je, sąd drugiej instancji stosuje również art. 380 k.p.c., finalnie

zatem, z inicjatywy skarżącego, może dojść do weryfikacji zasadności odmowy zwolnienia od kosztów sądowych przez właściwy do rozpoznania apelacji sąd. Sąd Najwyższy zastrzegł, iż efektywność tej weryfikacji zakłada ujawnienie motywów odmowy zwolnienia od kosztów sądowych w postanowieniu odrzucającym apelację z racji jej nieopłacenia. Wreszcie, jak podkreślono w omawianej uchwale, jeżeli zażalenie niezaskarżalnego postanowienia o odrzuceniu środka zaskarżenia zarzuca wyłącznie nieprawidłowość niezaskarżalnego postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, zażalenie takie należy traktować w kontekście opłat sądowych na równi z zażaleniem, którego przedmiotem jest odmowa zwolnienia od kosztów sądowych [art. 95 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2022 r., poz. 1125), dalej: „u.k.s.c.”], z tym skutkiem, że od zażalenia tego nie pobiera się opłaty sądowej (podobnie – P. Feliga, teza 86 do art. 95, [w:] P. Feliga [red.], *Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Komentarz*, LEX/el. 2022).

Zaprezentowany w powołanej uchwale pogląd co do dopuszczalności poddania kontroli odmowy zwolnienia od kosztów sądowych przez sąd drugiej instancji w trybie art. 380 k.p.c. w związku z zażaleniem na postanowienie o odrzuceniu apelacji Sąd Najwyższy powtórzył w uchwale z dnia 24 listopada 2021 r., sygn. III CZP 80/20 (LEX nr 3259465). Trzeba też podkreślić, iż podobne stanowisko Sąd Najwyższy zajmował również na gruncie poprzednio obowiązującego stanu prawnego (*vide* – postanowienia: z dnia 15 czerwca 2011 r., sygn. V CZ 25/11, LEX nr 1314563; z dnia 11 grudnia 2013 r., IV CZ 102/13, LEX nr 1430440; z dnia 19 listopada 2014 r., sygn. II CZ 74/14, LEX nr 1554581; z dnia 27 października 2016 r., sygn. V CZ 66/16, LEX nr 2182667; z dnia 15 grudnia 2016 r., sygn. II CZ 125/16, LEX nr 2188790; z dnia 10 maja 2018 r., sygn. I PZ 4/18, OSNP nr 2/2019, poz. 17 i z dnia 17 września 2020 r., sygn. I CZ 7/20, LEX nr 3066661), także w odniesieniu do wykładni art. 95 ust. 2 u.k.s.c.

(*vide* – postanowienie z dnia 29 stycznia 2015 r., sygn. V CZ 6/15, LEX nr 1645278).

Podstawowe argumenty Rzecznika, przedstawione na poparcie tezy, że instrument z art. 380 k.p.c. stanowi jedynie namiastkę właściwego postępowania odwoławczego, w szczególności w zakresie gwarancji zapewnianych stronom, upadają w kontekście przedstawionego wyżej stanowiska Sądu Najwyższego co do możliwości zakwestionowania – na podstawie art. 380 k.p.c. – odmowy zwolnienia od kosztów sądowych w zażaleniu na postanowienie o odrzuceniu apelacji. Trzeba przy tym raz jeszcze podkreślić, iż poglądy Sądu Najwyższego w tym zakresie ukształtowały się jeszcze przed nowelizacją z 2019 r., tj. na gruncie poprzednio obowiązującego stanu prawnego, który – jak powiedziano – również nie przewidywał zaskarżalności postanowienia sądu drugiej instancji o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych.

Jak wynika z analizy rozstrzygnięć zapadłych w sprawie, na tle której wiadziono skargę konstytucyjną, instancyjna kontrola odrzucenia apelacji mogła także objąć – na podstawie art. 380 k.p.c. – kontrolę postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych. Trzeba przy tym zaznaczyć, że w postanowieniu z października 2020 r., Sąd Apelacyjny w R szczegółowo uzasadnił powody odmowy zwolnienia Skarżącej od kosztów sądowych, umożliwiając tym samym odniesienie się do nich. Skarżąca, mając do dyspozycji instrument kontroli wydany po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji rozstrzygnięcia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych (art. 380 k.p.c.), mogła, korzystając z tegoż instrumentu, doprowadzić do kontroli zasadności odmowy zwolnienia Jej od kosztów sądowych. W tym kontekście nie można uznać, iż w sprawie Skarżącej wyłączona została taka możliwość.

Niezależnie od przedstawionego wyżej stanowiska Sądu Najwyższego, również w najnowszym orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego zdaje się

kształtować pogląd, wyrażony na kanwie kolejnych skarg konstytucyjnych kwestionujących konstytucyjność art. 394² § 1¹ k.p.c. w zakresie poddanego kontroli i w przedmiotowej sprawie pominięcia ustawodawczego, iż zarzuty naruszenia prawa do sądu i prawa do zaskarżania orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji oraz zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego przez ten przepis są oczywiście bezzasadne w rozumieniu art. 61 ust. 4 pkt 3 u.o.t.p.TK. W postanowieniu z dnia 17 listopada 2021 r., sygn. Ts 121/21, Trybunał stwierdził, że „[w] aktualnym stanie prawnym istnieje możliwość kontroli postanowienia sądu drugiej instancji w przedmiocie odmowy zwolnienia strony (uczestnika postępowania) od kosztów postępowania apelacyjnego na podstawie art. 380 w związku z art. 391 § 1 w związku z art. 397 § 3 (w związku z art. 13 § 2) k.p.c., tj. w ramach zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu apelacji od wyroku albo postanowienia w postępowaniu nieprocesowym” oraz że takie jest też stanowisko Sądu Najwyższego (*op. cit.*). Trybunał Konstytucyjny w powołanej sprawie zauważył, iż „w zażaleniu na postanowienie o odrzuceniu apelacji skarżąca przedstawiła argumentację podważającą niezwolnienie jej od opłaty sądowej od apelacji, które przełożyło się na odrzucenie apelacji, zaś Sąd Apelacyjny (...) się do niej ustosunkował (...). Innymi słowy, skarżąca miała możliwość poddania postanowienia (...) weryfikacji i z tego skorzystała. Oznacza to, że – mimo braku «klasycznej» ścieżki odwoławczej – decyzja procesowa o niezwolnieniu od kosztów sądowych w drugiej instancji nie jest wyłączona spod kontroli odnośnie do przesłanek faktycznych i prawnych” (*ibidem*). Podobne stanowisko Trybunał wyraził w postanowieniach z dnia 16 marca 2022 r., sygn. Ts 217/21 (*op. cit.*) i z dnia 23 lutego 2022 r., sygn. Ts 134/20 (*op. cit.*). Co prawda w przywołanych sprawach odmowę nadania biegu skargom konstytucyjnym uzasadniało w pierwszej kolejności niespełnienie przez skargi konstytucyjne jednej z przesłanek tego środka prawnego (niewyczerpanie przez skarżących drogi prawnej i niezyskanie przez nich ostatecznego orzeczenia wydanego na podstawie kwestionowanego przepisu art. 394² § 1¹ k.p.c. przez to, że zaniechali zaskarżenia

postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych i nie doprowadzili przez to do „ujawnienia” przedmiotu skargi konstytucyjnej), jednak przytoczone wyżej uwagi co do bezzasadności zarzutów wobec art. 394² § 1¹ k.p.c. nie tracą przez to swego waloru.

Podsumowując, należy przyjąć, iż w przedmiotowej sprawie nie doszło do naruszenia wskazanych przez Skarżącą konstytucyjnych praw. Skarżąca dysponowała bowiem możliwością zakwestionowania odmowy zwolnienia od kosztów sądowych przez sąd drugiej instancji w drodze zażalenia na odrzucenie apelacji. Z możliwości złożenia takiego zażalenia skorzystała. Z tych względów należy uznać, że skarga konstytucyjna nie spełnia przesłanki rzeczywistego i aktualnego naruszenia wskazanych przez Skarżącą Jej konstytucyjnych praw, zatem postępowanie powinno podlegać umorzeniu ze względu na niedopuszczalność orzekania (art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK).

Na marginesie należy podkreślić, iż rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (druk nr 2650/IX kadencja) przewiduje nadanie nowego brzmienia pkt 1 w § 1¹ art. 394² k.p.c.: „1) odmowa zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcie takiego zwolnienia oraz odmowa ustanowienia adwokata lub radcy prawnego lub ich odwołanie” (art. 1 pkt 48 lit. b projektu). W uzasadnieniu tej zmiany projektodawca wskazał: „Projektowana zmiana w art. 394² § 1 i 1¹ k.p.c. przewiduje poszerzenie katalogu postanowień sądu drugiej instancji, na które przysługuje zażalenie do innego składu tego sądu, o postanowienia o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania i postanowienia o umorzeniu postępowania wywołanego wniesieniem apelacji, postanowienia w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcie takiego zwolnienia (...). Celem projektowanych zmian jest wyeliminowanie luki prawnej, która istnieje w zakresie niemożności zaskarżenia

powyższych rozstrzygnięć sądu drugiej instancji (...). Zaznaczyć należy, że ustawodawca, zmieniając art. 117 § 6 k.p.c. i powierzając rozpoznanie wniosku o ustanowienie adwokata (radcy prawnego) z urzędu w postępowaniu apelacyjnym sądowi drugiej instancji, jednocześnie zagwarantował możliwość poddania rozstrzygnięcia o odmowie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego lub ich odwołania kontroli w trybie zażalenia poziomego. Brak takiej gwarancji w odniesieniu do rozstrzygnięcia o odmowie zwolnienia od opłaty sądowej od apelacji nie znajduje racjonalnych podstaw i wydaje się być pominięciem ustawodawczym. Zwrócić trzeba także uwagę, że obecnie na postanowienie w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcie takiego zwolnienia wydane przez sąd pierwszej instancji przysługuje zażalenie do innego składu tego sądu (art. 394^{1a} § 1 pkt 1 k.p.c.). «Przeniesienie» weryfikacji formalnej i fiskalnej apelacji do sądów drugiej instancji, zdaniem projektodawcy, rodzi konieczność umożliwienia stronie zaskarżenia tego rodzaju rozstrzygnięć wydanych przez sąd drugiej instancji (...). Nie wydaje się również zasadne, aby kontrola w przedmiocie odmowy zwolnienia od opłaty od apelacji była możliwa jedynie na wniosek mający podstawę w art. 380 k.p.c., a co za tym idzie, dopiero przy okazji rozpoznawania zażalenia (skargi) na odrzucenie apelacji z przyczyny jej nieopłacenia” (uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2650/IX kadencja, s. 32-33). Projekt znajduje się już w bardzo zaawansowanym stadium prac legislacyjnych. W dniu 26 stycznia 2023 r. Sejm uchwalił ustawę o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. Ustawa, przewidująca w art. 1 pkt 51 lit. b, że w art. 394² § 1¹ otrzymuje brzmienie: „1) odmowa zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcie takiego zwolnienia oraz odmowa ustanowienia adwokata lub radcy prawnego lub ich odwołanie”, została przekazana Prezydentowi oraz Marszałkowi Senatu. Uchwałą z dnia 22 lutego 2023 r. Senat wprowadził do tekstu ustawy poprawki, które nie dotyczą jednak zmiany w art. 394² § 1¹

k.p.c. Uchwałę skierowano do sejmowej Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach.

W świetle przedstawionych w uzasadnieniu projektowanej ustawy motywów, które – jak należy przyjąć – podzielił Sejm, podstawowym celem projektodawcy jest doprowadzenie do wyeliminowania niekonsekwencji, jaką dotknięte jest obowiązujące brzmienie art. 394² § 1¹ k.p.c., w kontekście zmiany modelu postępowania apelacyjnego, aktualnej w obecnym kształcie tego przepisu zaskarżalności postanowień w przedmiocie odmowy ustanowienia adwokata lub radcy prawnego z urzędu lub ich odwołania oraz zaskarżalności postanowień o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcia takiego zwolnienia przez sąd pierwszej instancji (art. 394^{1a} § 1 pkt 1 k.p.c.). Zawarte w uzasadnieniu projektowanej ustawy trafne stwierdzenie, iż obecny kształt art. 394² § 1¹ k.p.c. świadczy o pominięciu ustawodawczym w zakresie zaskarżalności postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, nie jest jednak równoznaczne z oceną – przez projektodawcę – dotychczasowego unormowania jako niekonstytucyjnego.

Warto zauważyć, iż podobny charakter mają zastrzeżenia do zaskarżonego przepisu, jakie przedstawił Sąd Najwyższy w powołanej uchwale z dnia 18 lutego 2021 r. Wyrażono w niej wątpliwość, „czy umożliwienie zaskarżenia zażaleniem postanowienia sądu drugiej instancji o odmowie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego (...) w zestawieniu z niedopuszczalnością zażalenia na postanowienie tego sądu o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych jest rozwiązaniem spójnym, mając na względzie wspólną genezę, zbliżone cele i wzajemne powiązania między tymi instytucjami” (*op. cit.*) Dalej Sąd Najwyższy zaznacza jednak, że „[w]ątpliwość co do celowości określonego rozwiązania legislacyjnego w powiązaniu z (...) przypuszczeniem, że mogło dojść do przeoczenia przez ustawodawcę pewnej kategorii postanowień, które powinny być zaskarżane zażaleniem, nie stanowi jednak dostatecznego podłoża do przyjęcia, że zachodzi luka uzasadniająca rozszerzenie kręgu postanowień zaskarżalnych zażaleniem w drodze *analogii legis*. Jest tak tym bardziej, że w okolicznościach sprawy chodzić miałyby

o postanowienie sądu drugiej instancji, podczas gdy zaskarżalność w drodze zażalenia postanowień sądu drugiej instancji – dopuszczana stopniowo przez ustawodawcę w reakcji na judykaturę Trybunału Konstytucyjnego (...) powinna być postrzegana w kategoriach wyjątku, co wynika z roli procesowej sądu drugiej instancji i dążenia do szybkości postępowania” (*ibidem*). Wreszcie, jak podkreśla Sąd Najwyższy, „odmienne stanowisko wymagałoby rozważenia wtedy, gdyby niedopuszczalność zażalenia implikowała wykluczenie sądowej kontroli odmowy zwolnienia od kosztów sądowych ze skutkiem w postaci zamknięcia skarżącemu drogi do wniesienia apelacji. Taka sytuacja nie ma jednak miejsca, zważywszy, że sądową kontrolę zasadności odmowy zwolnienia od kosztów sądowych na etapie wniesienia apelacji umożliwia art. 380 w związku z art. 394² § 1, art. 394² § 2 i art. 397 § 3 k.p.c.” (*ibidem*).

Umorzenie postępowania w sprawie przedmiotowej skargi konstytucyjnej uzasadniają wskazane wcześniej przeszkody formalne, wyłączające dopuszczalność merytorycznego orzekania. W tym kontekście merytoryczna ocena zarzutów niekonstytucyjności zaskarżonej regulacji art. 394² § 1¹ k.p.c. jest zbędna, choć należy mieć na uwadze przytoczone wyżej poglądy Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego w kwestii możliwości kontroli orzeczenia sądu drugiej instancji o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych.

Niezależnie od powyższego wniosku, należy jednak zwrócić uwagę, iż obecny model kontroli wydanego przez sąd drugiej instancji postanowienia o odmowie zwolnienia od opłaty od apelacji nie przewiduje możliwości uiszczenia opłaty od apelacji w wypadku nieuwzględnienia, zawartych w zażaleniu na postanowienie o odrzuceniu apelacji, zarzutów skierowanych przez stronę ubiegającą się o zwolnienie od kosztów sądowych wobec niezaskarżalnego postanowienia odmawiającego takiego zwolnienia. Na tę okoliczność wskazał też – choć bez odniesienia do konkretnej sytuacji faktycznej Skarżącej – Rzecznik, zauważając, że w przypadku wykorzystania przez stronę ubiegającą się o zwolnienie od

kosztów sądowych środka dostępnego na podstawie art. 380 k.p.c. w związku z zaskarżeniem postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu apelacji, i w razie uznania przez sąd rozpoznający zażalenie na to postanowienie, że odmowa zwolnienia od kosztów sądowych była zasadna, strona ta nie ma możliwości uzupełnienia braków fiskalnych apelacji na podstawie art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c.

Powołane przepisy stanowią, że jeżeli wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych zgłoszony przed upływem terminu do opłacenia pisma został prawomocnie oddalony, przewodniczący wzywa stronę do opłacenia złożonego pisma na podstawie art. 130 k.p.c. (w terminie tygodniowym), a jeśli pismo podlegające opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu sporu lub wartości przedmiotu zaskarżenia, zostało wniesione przez profesjonalnego pełnomocnika, tygodniowy termin do opłacenia pisma biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia, a gdy postanowienie zostało wydane na posiedzeniu jawnym – od dnia jego ogłoszenia. Jeżeli jednak o zwolnieniu od kosztów sądowych orzekał sąd pierwszej instancji, a strona wniosła zażalenie w przepisany termin, termin do opłacenia pisma biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia oddalającego zażalenie, a jeżeli postanowienie sądu drugiej instancji zostało wydane na posiedzeniu jawnym – od dnia jego ogłoszenia. „Zawieszenie” biegu terminu do uiszczenia opłaty od apelacji, wynikające z art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c., obejmuje więc czas, w którym rozpoznawany jest wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, aż do prawomocnego, oddalającego ów wniosek, rozstrzygnięcia w tym przedmiocie. Wobec zatem niezaskarżalności postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych wydanego przez sąd drugiej instancji orzeczenie to już z chwilą jego wydania ma przymiot prawomocności, toteż bieg tygodniowego terminu do uiszczenia opłaty za apelację rozpoczyna się z wezwaniem przewodniczącego do jej opłacenia bądź z dniem doręczenia, względnie ogłoszenia, postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych. Ani wniesienie niedopuszczalnego zażalenia na to postanowienie, ani złożenie wniosku – w trybie art. 380 k.p.c. – o kontrolę postanowienia o odmowie

zwolnienia od kosztów sądowych w toku rozpatrywania zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji nie ma wpływu na bieg terminu do opłacenia apelacji. Jeżeli więc sąd drugiej instancji odmówi zwolnienia od opłaty od apelacji (rozstrzygnięciem prawomocnie), a strona nie uiści opłaty lub uiści ją po terminie, to strona ta może wprawdzie zaskarżyć (w trybie art. 380 k.p.c.) odmowę zwolnienia od kosztów sądowych, składając zażalenie na postanowienie o odrzuceniu apelacji, lecz gdy zażalenie w zakresie zarzutów dotyczących wniosku o kontrolę niezaskarżalnego postanowienia o odmowie zwolnienia od opłaty od apelacji w trybie art. 380 k.p.c. okaże się bezskuteczne, apelacja zostanie prawomocnie odrzucona jako nieopłacona w terminie. Gdyby natomiast w takiej sytuacji strona uiściła opłatę w terminie wynikającym z art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c., nie doszłoby w ogóle do wydania postanowienia o odrzuceniu apelacji z powodu jej nieopłacenia, a przeto odpadłaby i możliwość zaskarżenia – w trybie art. 380 k.p.c. – odmowy zwolnienia od kosztów sądowych. Aby otworzyć sobie możliwość kontroli postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, strona musi zatem uchybić terminowi wynikającemu z art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c.

O ile więc instancyjna kontrola postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, wydanego przez sąd drugiej instancji, może odbyć się w trybie art. 380 k.p.c., o tyle uznanie – w tym trybie – zasadności odmowy zwolnienia od kosztów przez sąd drugiej instancji, rozpoznający zażalenie na postanowienie o odrzuceniu apelacji, nie tylko nie otwiera przed stroną tygodniowego terminu do opłacenia apelacji, ale nie pozwala też na uznanie apelacji za opłaconą w terminie, jeśli opłatę tę uiszczono przed wydaniem prawomocnego orzeczenia o odrzuceniu apelacji, lecz po upływie terminu z art. 112 ust. 2 lub ust. 3 u.k.s.c. W tym aspekcie sytuacja strony domagającej się zwolnienia od kosztów sądowych przed sądem drugiej instancji i wnioskującej – w trybie art. 380 k.p.c. – o przeprowadzenie kontroli postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, wydanego przez sąd drugiej instancji w związku z rozpoznaniem zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji, jest, w wypadku uznania zasadności

odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, gorsza niż sytuacja strony, której żalenie na odmowę udzielenia zwolnienia od kosztów sądowych przez sąd pierwszej instancji nie zostało uwzględnione, gdyż w pierwszym z tych dwóch opisanych przypadków nie ma możliwości uiszczenia w terminie należnej opłaty, w drugim zaś strona może taką opłatę uiszczyć w terminie wynikającym z art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c.

Źródłem tego zróżnicowania jest powołana regulacja art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c. przez to, że w przypadku odrzucenia apelacji w następstwie rozpoznania – w trybie art. 380 k.p.c. – zarzutów wobec postanowienia sądu drugiej instancji o oddaleniu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych nie przewiduje wezwania strony przez przewodniczącego do opłacenia pisma na podstawie art. 130 k.p.c., a gdy pismo podlegające opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej, obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu sporu lub wartości przedmiotu zaskarżenia, zostało wniesione przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego, nie przewiduje tygodniowego terminu do opłacenia pisma od dnia doręczenia stronie postanowienia o odrzuceniu apelacji, a gdy postanowienie zostało wydane na posiedzeniu jawnym – od dnia jego ogłoszenia, ani nie przewiduje uznania, że pismo to zostało opłacone w terminie, jeśli należna opłata została uiszczona przed rozpoznaniem – w trybie art. 380 k.p.c. – wniosku o kontrolę postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych. W tym zakresie art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c. może budzić wątpliwości co do zgodności z art. 45 ust. 1 i art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji.

Trzeba w tym miejscu jednocześnie podkreślić, iż zakres normowania, jaki pomija art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c., jest w istocie tym elementem regulacji dopuszczającej – w trybie art. 380 k.p.c. – kontrolę niezaskarżalnego, wydanego przez sąd drugiej instancji, postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, którego brak istotnie odróżnia ją od „klasycznej” (według określenia Trybunału Konstytucyjnego) ścieżki odwoławczej, zatem wprowadzenie zaskarżalności postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, wydanego

przez sąd drugiej instancji, co m.in. jest przedmiotem projektowanej nowelizacji k.p.c., wyeliminuje wskazane wątpliwości.

Sformułowane wyżej uwagi co do rzeczywistego źródła ewentualnej ułomności – w zakresie gwarancji konstytucyjnych praw określonych w art. 45 ust. 1 i art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 ustawy zasadniczej – procedury kontroli, w trybie art. 380 k.p.c., postanowienia sądu drugiej instancji o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, nie wpływają na przedstawiony w *petitum* niniejszego stanowiska wniosek o umorzenie postępowania. Wydaje się natomiast, że – uwzględniając konkretny charakter kontroli konstytucyjności inicjowanej skargą konstytucyjną – uwypuklają konieczność właściwej identyfikacji zarówno przedmiotu kontroli konstytucyjności, jak i ostatecznego orzeczenia w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji. Znaczenie i skutki art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c. ujawniają się bowiem w kontekście rozpatrywania (w trybie art. 380 k.p.c.) zarzutów sformułowanych wobec niezaskarżalnego postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych wydanego przez sąd drugiej instancji w toku rozpoznawania zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji. Kwestionując je, należałoby wskazać, jako ostateczne orzeczenie w rozumieniu art. 79 ust. 1 ustawy zasadniczej, prawomocne postanowienie o odrzuceniu apelacji (tak jak uczyniła to Skarżąca), zaś jako przedmiot kontroli – art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c. (ewentualnie w związku z art. 373 i 380 k.p.c.). Podstawą prawną postanowienia o odrzuceniu apelacji w przypadku, gdy strona składała wniosek o zbadanie niezaskarżalnego postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych (w trybie art. 380 k.p.c.), jest bowiem art. 373 k.p.c. – stanowiący o tym, że sąd drugiej instancji odrzuca apelację spóźnioną, nieopłaconą lub z innych przyczyn niedopuszczalną, jak również apelację, której braków strona nie usunęła w wyznaczonym terminie, oraz art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c. – wskazujący terminy, w jakich opłata od apelacji winna być uiszczona w przypadku prawomocnej odmowy zwolnienia od kosztów sądowych. Podstawą prawną takiego rozstrzygnięcia nie jest natomiast art. 394² § 1¹ k.p.c., który został wskazany przez Skarżącą jako przedmiot kontroli. Jak już

powiedziano, kwestionując art. 394² § 1¹ k.p.c., jako ostateczne orzeczenie o konstytucyjnych prawach i obowiązkach skarżącego, należy wskazać postanowienie o odrzuceniu zażalenia na postanowienie o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, jako potwierdzające wyłączenie drogi sądowej. Na konieczność ścisłego odróżnienia owych potencjalnych przedmiotów zaskarżenia oraz związanego z tym poprawnego wskazania ostatecznego orzeczenia, wydanego na ich podstawie, zwracają uwagę postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 lipca 2022 r. (sygn. Ts 155/20) i z dnia 20 września 2022 r. (sygn. Ts 160/20), w których skargom konstytucyjnym, kwestionującym zarówno art. 394² § 1¹ k.p.c., jak i art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c., bieg nadano w zakresie badania tego drugiego unormowania, odmawiając nadania dalszego biegu w zakresie art. 394² § 1¹ k.p.c. wobec przyjęcia, że prawomocne postanowienie o odrzuceniu apelacji nie jest orzeczeniem wydanym na podstawie tego przepisu.

W niniejszej sprawie Skarżąca nie tylko nie zaskarżyła art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c, ale nie podniosła kwestii niemożności uiszczenia opłaty od apelacji w terminie w przypadku skorzystania ze środka przewidzianego w art. 380 k.p.c., zaś zasada skargowości, rządząca postępowaniem przed Trybunałem Konstytucyjnym, sprzeciwia się objęciu badaniem tej właśnie kwestii.

Mając na uwadze powyższe, wnoszę jak na wstępie.

z upoważnienia
Prokuratora Generalnego

*Robert Huron*TM
zastępca Prokuratora Generalnego